

- 2) Здатність (вирішувати, розв'язувати, розвиватися) – С. Шишов, І. Агапов, С. Бондар, В. Байденко;
 3) Готовність, тобто компетентність означається як певний рівень готовності особистості до вирішення поставлених перед нею професійних та соціальних завдань (І. Галявіна, О. Войцехівський, Т. Гуцан та ін.);
 4) Якість – компетентність окреслюється як комплекс якостей особистості, які відображують рівень її знань, умінь, навичок діяти в стандартних і нестандартних ситуаціях життєдіяльності (А.Хуторської, А. Богуш, С. Гончаренко, Н. Ничкало, Ф. Шарипов, І. Зимня);
 5) Знання і вміння – компетентність тлумачиться через призму сукупності засвоєних і процесі професійної підготовки знань і умінь, необхідних для подальшого професійного розвитку (А. Гончаренко, С. Гончаренко, І. Ящук);
 6) Результат, тобто підсумок освітньої підготовки та самопідготовки фахівця (Г. Селевко, М. Леонтян);
 7) Досвід – компетентність означається як процес і результат засвоєння певного теоретичного і практичного досвіду життєдіяльності, в тому числі професійної (О. Дубасенюк, Л. Лепіхова, Т. Титаренко, Н. Павлик, В. Шахрай).

Додамо також, що, як цілком справедливо зазначає М. Головань, поняття компетентності може вміщувати як зовнішні дії, так і внутрішні особливості особистості [4].

Голова Європарламенту у 2005 році проголосив основні завдання Євросоюзу як забезпечення процвітання, солідарності і безпеки європейських народів [1]. У зв'язку з цим були визначені основні компетенції особистості в європейському просторі, сукупність яких робить людину компетентною (думати, шукати, вивчати, співробітничати, реально діяти, співпрацювати). Ці компетенції мають безпосередній зв'язок комунікативною компетентністю особистості, в тому числі й фахівця гуманітарного профілю.

Тому комунікативна компетентність майбутнього фахівця виявляє свою роль і значення у будь-якому виді життєдіяльності людини, на всіх етапах її соціалізації та професійного становлення.

Висновок. Таким чином, виходячи з різноаспектного тлумачення поняття комунікативної компетентності студентів, можливо зробити такий висновок, що **комунікативну компетентність студентів гуманітарних спеціальностей** можна окреслити як сукупність комунікативних знань, умінь, навичок, особистісних якостей майбутнього фахівця, які відображають готовність і здатність студента до здійснення успішної комунікативної взаємодії у гуманітарній сфері, що ґрунтується на цілеспрямованому й емоційно сприятливому спілкуванні, яке забезпечує ефективне вирішення завдань гуманітарного профілю.

Проаналізовано провідні поняття проблеми формування комунікативної компетентності студентів-гуманітаріїв, до яких відносяться «компетентність» і «комунікативна компетентність». Констатовано, що компетентність пов'язується зі стандартами поведінки людини в соціумі та здатністю підтримувати означені стандарти. Доведено, що означені поняття складають категоріально-понятійний апарат проблеми формування комунікативної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей у процесі вивчення ними філологічних дисциплін.

Література:

1. Баррозу Ж.М. Потрібно звільнити величезний невикористаний потенціал Європи / Ж. М. Баррозу // www.delukr.ccc.eu.int.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К.-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
3. Глобализация образования : Компетенции и системы кредитов / авт. кол. : А. А. Егоров и др ; Под общ. ред. Ю. Б. Рубина. – М. : Маркет ДС Корпорейшн, 2005. – 490 с.
4. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23–30.
5. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. – Турин: European Training Foundation, 1997. – 160 с.
6. Литвинова Н. В. Поняття «компетенція» і «компетентність» у працях сучасних педагогів / Н. В. Литвинова [Електронний ресурс] / Н. В. Литвинова. – Режим доступу : http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_102_106.pdf.
7. Новый тлумачний словник української мови (у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – Київ, Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с.
9. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Дж.Равен: Пер. с англ., Изд. 2-е, испр. – М. : «Когито-Центр», 2001. – 142 с.
10. Современный толковый словарь русского языка / Сост. Л. Прокофьева. – СПб. : Норинт, 2005 – 960 с.
11. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля. <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
12. Hutmacher W. Key competencies for Europe / W. Hutmacher // Symposium Berne : report. – Switzerland, 1996.
13. Hutmacher W. Key competencies for Europe / Hutmacher Walo // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a Secondary Education for Europe. Strasbourg, 1997.
14. Tuning Educational Structures in Europe [Electronic resource]. – Access mode : <http://www/let.rug.nl/TuningProjekt/index.htm>

УДК 372.881.1

Л. М. Штохман,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВУЗІ

У статті розглядається питання ролі використання різних методів роботи зі студентами при вивченні іноземної мови. За дослідженнями вітчизняних та зарубіжних науковців, це дозволяє забезпечити якість дидактичної діяльності педагога та ефективність проведення навчальних занять. Головною перевагою принципу диференціації та індивідуалізації є повна зайнятість всіх студентів у групі. З'ясовано, що варіювання між індивідуальною, груповою та колективною роботою в межах одного практичного заняття дозволяє уникнути одноманітності та, як наслідок, втрати інтересу студентів до завдань, що виконуються.

Ключові слова: метод, навчання, іноземна мова, робота в групах, індивідуальна робота.

ORGANIZING ENGLISH LANGUAGE CLASSES IN HIGH SCHOOL

The article deals with the role of engaging various methods in a foreign language study. As many investigations prove this also ensures quality of a teacher's work and efficient knowledge acquisition. The main advantage of differentiation and individual approach is complete engagement of all the students in the group. It is defined that using individual, small and large group work within one class enables to avoid monotony and thus the loss of students' interest for the tasks to be done.

Key words: method, teaching, foreign language, group work, individual work.

ОРГАНИЗАЦИЯ ЗАНЯТИЙ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВУЗЕ

В статье рассматривается вопрос роли использования разных методов работы со студентами при изучении иностранного языка. По результатам исследований отечественных и зарубежных ученых, это позволяет обеспечить качество работы педагога и эффективность обучения. Главным преимуществом принципа индивидуализации и дифференциации является полная занятость всех студентов группы. Установлено, что варьирование между индивидуальной, групповой и коллективной работой в рамках одного практического занятия позволяет избежать однообразия и, вследствие, потери интереса студентов к исполняемым заданиям.

Ключевые слова: метод, обучение, иностранный язык, работа в группах, индивидуальная работа.

Для підвищення ефективності навчання у ВНЗ і для реалізації принципу творчої пізнавальної активності студентів науковці наголошують на необхідності розвитку семінарських занять від класичної форми до інтегративної форми організації навчальної діяльності студента. Відповідно до дидактичної теорії, у руслі якої здійснюється процес навчання, визначаються особливості підготовки і проведення семінару. Досить докладно описана їхня специфіка в пояснювально-ілюстративному і проблемному навчанні (І. Я. Лернер, А. М. Матюшкін, М. І. Махмутов та ін.). Його суть полягає у виході за межі сучасного світогляду, інтегруванні традиційного і нетрадиційного знання, у пошуку нестандартних шляхів вирішення професійних задач, посиленні суб'єктивної поведінки студента (С. О. Сисоева, В. В. Рибалка, О. М. Піхота) [3; 5; 7].

Якість співпраці викладача та студентів на занятті залежить значним чином від розуміння останніми способу його організації. Цьому варто приділити окрему увагу, як і тому, щоб навчити студентів працювати разом, що покращить якість та ефективність навчального заняття. Тому поєднання різних методів організації навчального процесу в межах одного заняття може забезпечити підвищення його ефективності.

Практичні заняття, з іноземної ділової мови зокрема, де типовим є розгляд проблемних ситуацій і їх можливих рішень, набувають більшої ефективності за умови використання різних методів роботи зі студентами – поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи. Варіювання між цими методами роботи в межах одного практичного заняття дозволяє уникнути одноманітності та, як наслідок, втрати інтересу студентів до завдань, що виконуються.

Індивідуальна робота. Однією із причин вибору такого способу виконання завдань є можливість для студента представити свої власні ідеї, аргументи та точки зору у відповідь на поставлену задачу. Звичайно, доцільно підготуватись до цього перед заняттям, але і впродовж самого практичного виникають ситуації, коли студенту варто надати можливість попрацювати індивідуально. Якщо студентам дається час і можливість підготувати та обміркувати відповідь, радше ніж відповідати негайно, швидше за все їхні відповіді будуть більш обґрунтованими, та й для себе вони отримають багато користі від часу, затраченого на обдумування відповіді. Іншою причиною дати студентам час на індивідуальну роботу є потреба і можливість для викладача відповісти на можливі запитання, відкоригувати перебіг самостійної роботи.

У зв'язку із цим заслуговує на увагу робота Хайрулліної С. А. «Індивідуалізація і диференціація як необхідні умови підвищення ефективності обучения». Автор зазначає, що ефективність навчання полягає у тому, що викладач не просто спостерігає за роботою студентів, а працює в цей час з окремими студентами індивідуально [7, с. 35]. Вони можуть працювати в трьох режимах: спільно з викладачем, індивідуально з викладачем, самостійно під керівництвом викладача. Час заняття максимально використовується для самостійної роботи за умови, що для мовця забезпечений слухаючий апарат (робота в статистичних, динамічних, варіаційних парах, робота в малих групах).

Індивідуальна робота може відбуватись у формі читання про себе, проблемних чи ситуативних завдань. Для прикладу, можна запропонувати студентам прочитати статтю та визначити застосування граматичних явищ чи розглянути ряд відповідей на пов'язані запитання, які можуть бути використані на наступному етапі заняття в ході групової роботи. Крім того, можна запропонувати студентам виконати завдання на повторення пройденого з попередніх занять. Це дозволяє прослідкувати і обговорити прогрес кожного студента індивідуально, а якщо в кінці заняття вони мають здати свої роботи, викладач матиме картину загального засвоєння студентами матеріалу розділу чи теми, що вивчається.

Як правило, індивідуальна робота послаблює рівень інтеракції між викладачем і студентами (адже увага викладача сконцентрована на студентах окремо один від одного) порівняно із іншими методами роботи.

Робота в парах чи в малих групах. За умови спільної роботи студентів парами чи в малих групах рівень інтеракції збільшується і, судячи з досліджень L. Springer [11, с. 5], суттєво покращуються результати навчання та ставлення до нього, підвищується мотивованість. Такі методи спільної роботи в парах чи малих групах можуть бути задіяні для вирішення специфічних завдань, обговорення певних питань та ідей, підготовки до колективної дискусії, для порівняння відповідей чи оцінювання роботи один одного.

Тест під час заняття дозволяє використати роботу в парах чи малих групах для опрацювання його результатів – пошуку правильних відповідей на найпоширеніші помилки. Викладач після перевірки тестів може об'єднати студентів, які зробили різні помилки, і дати їм завдання разом опрацьовувати питання, що зазначені на їх картках. Така діяльність дозволяє студентові повернутись до проблемних для нього тем, а спільна робота з партнером, який показав краще володіння цією інформацією, допомагає їм обговорити і глибше зрозуміти проблемну ситуацію.

Робота в групах полягає у співпраці учасників з метою виконання певних завдань. За умови спільної роботи студентів парами чи в малих групах збільшується рівень інтеракції і організації навчання, суттєво покращуються результати навчання та ставлення студентів до нього, підвищується мотивованість. Такі методи спільної роботи в парах чи малих групах можуть використовуватись для вирішення специфічних завдань, обговорення певних питань та ідей, підготовки до колективної дискусії, для порівняння відповідей чи оцінювання роботи один одного.

Однією із найефективніших форм навчання роботу в групах вважають науковці Урр, Вільямс та Бурден (Ur, Williams, Burden) [13; 14]. Вони відзначають особливу специфіку, якої надає робота в групах вивченню іноземної мови. Причин для цього, за їх дослідженнями, є дві. По-перше, саме завдяки такому виду організації навчання студенти набувають мовленнєвих вмінь, по-друге, вчать належно сприймати учасників комунікації. За дослідженнями Джонсона (Johnson), правильний вибір співрозмовників чи груп набуває значної ваги у роботі в групах, завдяки чому учасники можуть вести діалоги зі своїми партнерами без контролю з боку вчителя [9, с. 122]. Крім того, таким чином досягається рівність і невимуненість діяльності учасників процесу.

За результатами дослідження Еліс (Ellis), за умови ефективного використання цього виду організації навчання як студенти, так і викладач отримують користь від роботи в групах. Вона заохочує учасників до активного навчання та розвиває критичне мислення. Та без належного планування робота в групі і студентам, і викладачу може не принести очікуваних результатів [8, с. 38].

Заохочення студентів вчитись один від одного – першочергове завдання в організації студентів у малі групи. З цієї причини важливо також розглянути принципи їх об'єднання. Студенти, які не показують блискучих результатів, можуть навчитись в обізнаніших; ті, які володіють достатнім чи хорошим розумінням можуть об'єднати свої знання, пояснюючи своє бачення партнеру. Пари, що складаються з активних та повільніших студентів часто можуть бути корисними для обидвох учасників, адже у випадку, коли в парі чи групі опиняються лише активні та впевнені в собі студенти, часто трапляються конфліктні ситуації і, як результат, менш ефективний результат всієї діяльності.

Важливо пам'ятати, що вся діяльність під час практичного заняття розглядається науковцями [1; 2; 4; 7] як процес, тому застосування жорсткого підходу не дозволяє досягти гнучкості, що дуже часто є необхідною для успішної навчальної діяльності. Якщо динаміка групи є згубною для успішної діяльності, змін має зазнати або кількість студентів у групі, або її склад, що був визначений раніше. Це найчастіше може відновити чи виправити діяльність, що зазнає невдачі, і може бути єдиною зміною, що необхідна для перетворення діяльності на ефективний навчальний досвід для студентів.

Для успішного групового навчання студентів організовують у два основні види груп. Гетерогенні групи. У такому типі групи об'єднуються студенти із різними рівнями володіння мовою. Лонг (Long) зазначає, що за умови такого навчання робота у групі може показати високі результати як доказ ефективної співпраці у групі. Крім того, усі учасники гетерогенної групи можуть зробити свій внесок як у власний прогрес, так і в колективну роботу [12, с. 287].

Річардс та Роджерс (Richards and Rodgers) у своїй праці також досліджують питання організації гетерогенних груп для вивчення іноземної мови. Вони зазначають, що групи можуть бути випадковими чи організованими викладачами або самими студентами. Та як найприродніший вони визнають спосіб, коли саме викладач, об'єднує студентів у групи, зважаючи на їх попередні досягнення і успіхи [13, с. 196].

Гомогенні групи. На протипагу гетерогенним групам, у гомогенних студенти об'єднуються за подібними результатами попереднього опитування та стандартизованих тестів.

Робота у групах є ефективним способом зміни темпу роботи академічної групи при вивченні іноземної мови. Вона є ефективнішим способом організації роботи порівняно із традиційними диктуванням та поясненнями. Згідно із роботою Річардса і Роджерса, позитивна взаємозалежність утворюється завдяки структурі завдань в процесі «спільного навчання» та в результаті утворення духу взаємної підтримки у групі [13, с. 196]. Вони також стверджують, що саме робота у групі є позитивним фактором у створенні позитивної взаємозалежності. Саме тому не варто недооцінювати роль роботи у групах при вивченні іноземної мови.

Науковці зазначають, що викладачі повинні використовувати ті види роботи, що найбільше відповідають розміру групи, часу, умовам приміщення та особливостям завдань. При вивченні ділової іноземної мови, наприклад, стиль і методологія занять будуть теж дещо іншими. Замість, наприклад, роботи в парах чи групах, студенти можуть значно більше дізнатись в результаті кейс-стаді, рольових ігор чи вправ-симуляцій. В таких ситуаціях викладач виконує інші, аніж в ході вивчення англійської розмовної ролі. Це, наприклад, можуть бути ролі куратора, модератора вчителя-помічника в ході тренування вмінь для проведення зустрічей, або роль посередника, коли опрацьовуються навички моніторингу переговорів [13; 14]. Робота у групі є формою спільного навчання, яке має своєю метою покращення вмінь критичного мислення, мовних та соціальних навичок.

Діяльність малих груп повинна піддаватись контролю з боку викладача, щоб той спрямував її у випадку, коли група відхилилась від виконання поставленого завдання. Наглядати за діяльністю студентів необхідно ще й для того, щоб відслідковувати їх успіхи в процесі роботи. Та з іншого боку, як відзначають науковці [1; 2; 4], у цьому випадку є небезпека включення викладача в дискусію, що може послабити чи знівельовати позиції учасників. Адже перед початком підготованого діалогу з викладачем студентам необхідно обдумати та розвинути свою точку зору.

У першій частині роботи в малих групах викладач прослідковує ідеї, що звучать від учасників та є об'єктом обговорення. Це дає можливість визначити неточності, акцентовані аспекти, а також випущені моменти. Деякі неточності можуть повторюватись у кількох групах, у випадку чого доцільно перервати роботу в мікрогрупах та надати додаткових пояснень групі в цілому. В інших випадках подібну роль відіграють питання типу «Чому ви так вважаєте?» і подальше висвітлення студентами своєї позиції.

На семінарських та практичних заняттях малі групи можуть займатись різноманітними видами діяльності. Різні стилі навчання в малих групах подають у своїй роботі науковці Браун та Аткинс (Brown and Atkins (1990)). Подальші розробки з цього питання можемо зустріти також у працях Tiberius (1999), and Light and Cox (2001). Інтернет – сайт heacademy. також пропонує цінні приклади та обговорення важливих питань роботи в малих групах [14].

Головоломка. За такого виду діяльності студенти спеціалізуються на визначеному аспекті теми, про який повідомляють один одному [8, с. 123]. Це підвищує позитивний навчальний ефект, а також є важливим для кращого розуміння теми. Такого типу пояснення залучають до роботи усіх студентів, адже кожен із них відіграє головну роль у процесі цієї діяльності, яка, крім того, сприяє ефективній взаємодії учасників.

Рольова гра. У рольовій грі кожен студент отримує певну роль. До кожної із них подається характеристика та завдання. За дослідженнями Річардса і Роджерса, рольова гра – найкращий спосіб для використання методології «мозкового штурму» при розігруванні реальних ситуацій, аналізі тих чи інших питань із різних перспектив, для стимулювання роботи в команді, співпраці та творчого підходу у вирішенні проблемних завдань. Іншими словами, рольова гра сприяє кращому усвідомленню особливостей як ролі, так і проблемної ситуації в цілому [13, с. 132].

Дебати. Іншою формою діяльності, яка за дослідженнями Річардса, Роджерса та Ларсен-Фрімен забезпечує основу для ефективної роботи на занятті, є дебати [10, с. 52]. Для цього викладачу слід запропонувати студентам розділитись на дві групи для захисту однієї із запропонованих їм протилежних точок зору на розв'язання тієї чи іншої ситуації. На підтримку позиції групи студенти повинні продумати ряд аргументів. Опонуючій групі надається право їх спростовувати. Таким чином, цей вид діяльності є одним із найефективніших у тренуванні вмінь аргументування.

Спільні проекти. Такі проекти є ефективними для удосконалення індивідуальних вмінь [13, с. 43]. Студенти, поділені на групи, обирають різні теми і займаються їх вивченням. Усім учасникам групи відводиться окрема роль у спільній презентації перед всією групою.

Обговорення. За дослідженнями Річардса і Роджерса, обговорення є особливо ефективним, коли студенти повинні представити презентацію чи реферат і задіяти до роботи всю групу [13, с. 48]. Крім того, Вільямс і Бурден також пишуть про переваги та ефективні результати обговорень [17, с. 78].

Доцільно запропонувати студентам обговорити мовою, яка вивчається, основні правила дискусії: черговість, принципи висловлення, толерантність, уважність та ненав'язування власної точки зору. Така діяльність є своєрідним діалогом, що складається із висловлення та обміну ідеями, точками зору і знаннями. На завершення доцільно підсумувати ключові позиції та досягнуті домовленості [17].

Еліс у своїй праці відзначає, що спільна робота є вагомим ознакою взаємодії та комунікації у групі [8, с. 56]. По-перше, якщо усі члени колективу задіяні у виконанні спільного завдання та досягненні спільних цілей, досягається найвищий рівень взаємодії. По-друге, він зазначає, що групова робота покращує мовленнєві вміння та якість спілкування студентів [8, с. 59]. Таким чином, робота у групі у своїй найкращій формі існує за умови повної взаємодії між студентами.

Крім того, Урр пише, що робота у малих групах теж повинна бути спрямована на спільну діяльність: передачу інформації чи прийняття рішень у групі. Участь викладача при цьому мінімізується. Таким чином, обговорення ефективно покращується за умови спільної роботи у групах [16, с. 76].

При вивченні англійської мови робота в групах є чи не найважливішим способом організації навчального процесу, адже вона забезпечує якісну комунікацію та зворотній зв'язок. Лонг (Long) зауважує, що робота у групі є формою спільного навчання, яке має на меті удосконалення соціальних навичок, вмінь, позитивних стосунків всередині колективу [12, с. 215]. За Річардсом та Роджерсом, студенти приймають відповідальність за власне навчання, що є потужним чинником при вивченні іноземної мови. Ця особиста відповідальність доповнюється поведінковими навичками та усвідомленням принципів поведінки, тому у групі учасники приймають принципи соціального співіснування [13, с. 247].

Дослідження у сфері навчання іноземній мові доводять, що робота в групах є перспективною для вивчення англійської як іноземної мови [10; 11; 12]. Вона інтенсифікує саме вивчення та викладання іноземної мови, удосконалюючи процес набуття іншомовних компетенцій і представляючи ряд можливостей як для студентів, так і для викладачів. Необхідним фактором для ведення успішної практики роботи у групах є її відповідне планування, що у своєму результаті дає змогу студентам ефективно поглибити знання іноземної мови.

Робота зі всією групою. Початок і завершення заняття зазвичай вимагають задіяності всієї групи. На початку ця робота пов'язана із представленням викладачем цілей, теми і структури заняття. На завершення викладач підсумовує навчальний процес і наголошує на ключових позиціях теми. Та навіть впродовж основної частини заняття робота зі всією групою може бути найкращим форматом діяльності.

Робота з групою найкраще підходить для дискусії, рольових ігор, коли учасники вносять нові ідеї для організації формальних дебатів, навчаючи та навчаючись у своїх колег. Так званий прийом акваріума, коли частині студентів дається тема, а інші спостерігають за їхнім обговоренням, дає можливість студентам послухати дискусію і різні способи представлення різних точок зору на запропоновану тему. Студентів варто залучати до активної роботи для обговорення, висловлення власних та колективних аргументів та ідей. Цей тип діяльності дозволяє перевести студентів з їх особистої площини і утримувати їх задіяними в колективну роботу впродовж усього заняття. Види діяльності рекомендується змінювати кожних 20 хвилин. Постійне додавання нових елементів до вправи/діяльності дозволить утримати зацікавленість студентів.

Отже, головною перевагою принципу диференціації та індивідуалізації є повна зайнятість всіх студентів, яка самостійно переходить від рівня до рівня, що також є умовою підвищення ефективності навчання. А уміле використання видів та методів роботи зі студентами – поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи, дозволяють забезпечити якість дидактичної діяльності педагога та ефективність проведення навчальних занять.

Література:

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. школа, 1991. – 207 с.
2. Зязюн І. А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології / І. А. Зязюн // Творча особистість у системі неперервної освіти. – Харків : ХДПУ, 2002 р.
3. Казачінер О. С. Шляхи підвищення ефективності та якості уроку англійської мови / О. С. Казачінер // <http://kazachiner.narod.ru/engeffect.html>
4. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002.
5. Рогановский Н. Дифференцированное обучение – как его осуществить? / Н. Рогановский // Народное образование. – 1991. – № 3. – С. 41–43.
6. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций / Е. Н. Соловова. – М. : Просвещение, 2005. – 173 с.
7. Хайруллина С. А. Индивидуализация и дифференциация обучения в вечерней школе / С. А. Хайруллина. – М. : Просвещение, 1985. – 143с.
8. Ellis R. The study of second language acquisition / R. Ellis. – Melbourne : Oxford University Press, 1994. – 824 p.
9. Johnson M. A Philosophy of second language acquisition / M. Johnson. – London : Yale University Press, 2004. – 218 p.
10. Larsen-Freeman D. Techniques and principles in language teaching (2nd ed.) / D. Larsen-Freeman. – Oxford : University Press, 2000. – 189 p.
11. Light, G. and Cox, R. Learning and Teaching in Higher Education : The Reflective Professional, Paul Chapman Publishing, London, 2001.
12. Long M. H. Group work in the teaching and learning English as a foreign language // Problems and Potential. ELT Journal, № 31, 1977. – pp. 285–292.
13. Richards J. C., Rodgers, T. S. Approaches and methods in language teaching (2nd ed.) / J. C. Richards, T. S. Rodgers. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 254 p.
14. Springer, L., Donovan, S. and Stanne, M. (1999) 'Effects of small-group learning on undergraduates in science, mathematics, engineering, and technology: a meta-analysis' / L. Springer, S. Donovan and M. Stanne // Review of Educational Research, vol. 69, no. 1, 1991 – p. 21–51.
15. Tiberius, R.G. Small Group Teaching: A Trouble Shooting Guide, Kogan Page, London, 1999.
16. Ur P. A course in language teaching practice and theory. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 175 p.
17. Williams M., Burden, R. L. Psychology for language teachers: A social constructivist approach. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 213 p.
18. <http://www.economicnetwork.ac.uk>
19. <http://www.heacademy.ac.uk>